

Віра Котович (Дрогобич, Україна)

ОЙКОНІМІЯ САМБІРЩИНИ

The article analyzes the origin of individual oykonimiv Boyars, the process of nomination which was made by mapping them naming the individual (Sambor, Gordinya, Blfghiv, Babyna) or groups of people (Biskovychi, Vankovychi, Vanovychi, Vyatskovychi, Kulchychi, Borchychi, Baranchychi; Vukoty, Voschantsi, Tatory; Berestyany, Dublyany). It was found that a number oykonimiv Sabirshyny came to our time is distorted in form, what brought about by factors such as narodnoetymolohichna interpretation phonetic changes, substitution of Polish, entrenched in the Ukrainian language and served as the basis for their Ukrainian tracing.

Keywords: Boikivshchyna, Sabirshyha, the principle of nomination, oykonimotvirna model posesyvnist, vidpatronimni oikonym, vidrodyanni oikonym, locally-ethnic names.

Самбірський район, або ж Самбірщина, – це південно-західна територія Львівської області, що займає частину Верхньодністровської рівнини, Самбірсько-Дністровської височини та Верхньодністровських Бескидів. Гірські землі сучасної Самбірщини здавна уважалися бойківськими, рівнинні, наддністрянські, – лемківськими.

Археологічні дослідження стверджують, що терени теперішньої Самбірщини люди заселяли, починаючи з епохи неоліту (5000-1800 р. до н. е.). А 10 городищ княжого періоду біля сіл *Викоти, Вільшаник, Гординя, Городище, Кружики, Кульчиці, Лопушина, Максимовичі, Калинин, Чуква*, 12 безкурганних могильників, розкритих на околицях поселень *Верхівці, Ковиничі, Кульчиці, Городище, Задністрияни, Нагірне, Велика Озимина, Сіде, Мала Білина, Велика Білина, Дубляни*,

Рудки, існування літописного *Самбора* – надійні свідки ранньої колонізації досліджуваної території.

Про давнє заселення Самбірщини говорить абсолютна більшість тутешніх ойконімів. До того ж говорить не лише датою своєї першої фіксації в історичному джерелі, але й ойконімотвірними афіксами, характером твірних основ, принципами, за якими здійснювалася номінація поселень.

Номінація, або називання, – це процес, що постійно супроводжує пізнання людиною навколишнього світу. Чим повнішим і точнішим є пізнання, тим розчленованішими є поняття і детальнішими назви (Суперанская 2008: 36). Власні назви являють собою найбільш тісно пов'язаний з потребами суспільства мовний пласт, надзвичайно чутливий до будь-яких змін у соціумі. Залежність власних назв від позамовних чинників викликала, з одного боку, зацікавлення ономастичними явищами як джерелом різноманітної інформації: лінгвістичної, етнографічної, історичної, соціальної та культурної. З іншого боку, вона визначила погляд на пропріативи як на соціально зумовлений пласт лексики будь-якої мови, що знаходить своє вираження в семантиці онімних основ, у своєрідності функціонування власної назви в суспільстві, в особливостях номінації.

Проблема номінації, тобто присвоєння власних назв окремим об'єктам – одна з актуальних проблем сучасної ономастики (Бучко - Бучко 2009: 28). Під принципом номінації Н.Подольська бачить підставу для зв'язку назви з іменованим об'єктом (Подольская 1988: 110). Власна назва дається конкретному об'єкту, що входить до певного класу, для його виділення та ідентифікації в колі однорідних і для вирізнення з-поміж інших об'єктів у тому ж колі та в інших колах. Зрозуміло, що номінування різних реалей здійснювалося неоднаково, як неоднаковими є час, причина, спосіб присвоєння власної назви. Д.Бучко під принципом номінації розуміє основний напрям думки, за яким реалізується називання конкретних об'єктів (Бучко 2009: 30) і додає, що принципи називання становлять собою найзагальніші поняття, які реалізуються через конкретні способи номінації за допомогою відповідних мовних засобів (Бучко 2009: 42).

Називання поселень в Україні в минулому, переконує вчений, здійснювали за чотирма принципами: номінація поселення через відображення в його назві іменування окремої особи (найчастіше власника) або ж групи людей (жителів поселення); номінація поселення через відображення в його назві зв'язку з назвами інших сусідніх (рідко віддалених) географічних об'єктів; номінація поселення через відображення в його назві індивідуальних ознак (особливостей) самого номінованого об'єкта (поселення); номінація поселення через відображення в його назві економічно-виробничих, суспільно-політичних факторів, штучних назв і назв-посвят конкретним особам радянської доби (Бучко - Бучко 2009: 28-30).

Домінуючим серед них є принцип, в якому відображений людський фактор, реалізований через посесивність, патронімічність, родинність тощо. Використання цього принципу номінації поселень Самбірщини, що передбачає безпосередню участь окремої особи у вираженні відношення "об'єкт – людина" та опосередковану участь групи людей у вираженні відношення "об'єкт – група людей", і розглянемо в нашій розвідці.

Тут принагідно хочеться наголосити на необхідності здійснюваної нами роботи. Загалом ойконіми Самбірщини не раз ставали об'єктом ономастичних досліджень. Наукове вивчення ойконімії краю розпочалося ще на початку минулого століття: аналіз багатьох назв населених пунктів краю здійснив Я.Рудницький 1939 р., опублікувавши у Львові працю "Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny". Значну частину назв поселень сучасного Самбірського району в 60-их роках досліджено в кандидатській дисертації Є.Черняхівської "Топонімія Львівщини". Тепер найповніше проаналізовано назви місцевих населених пунктів у чотирьох фундаментальних монографіях М. Худаша (одна із них – у співавторстві з М.Демчук). Крім того, частину ойконімів Самбірського району розглянуто в книзі польського вченого В.Макарського "Nazwy miejscowosci dawnej ziemi przemyskiej". Про походження назви Самбір та багатьох інших поселень регіону в різні часи писали у своїх наукових роботах Д. Бучко, С. Вербич, Ю. Карпенко, З. Купчинська, О. Купчинський, інші сучасні ономасти.

До того слід би назвати ще десятки, а то й сотні імен краєзнавців, істориків, етнографів, географів, літературознавців, журналістів, письменників, культпрацівників, учителів, священослужителів та багатьох інших дослідників, які аналізували й аналізують походження назв поселень Самбірщини, висувають свої версії, припущення, здогадки, збирають та систематизують легенди про міста й села району або подають у своїх працях інформацію про наукову версію як про одну з вірогідних серед багатьох легенд та розповідей старожилів; їхні роботи виходять окремими виданнями або друкуються на сторінках місцевої преси, пропагуються під час багатьох місцевих просвітницьких заходів тощо.

Однак ми не розглядаємо народноетимологічних припущень, заснованих на казці, легенді, на грі чи подібності слів. Подаємо лише ті версії, якими оперує сучасна ономастика, тож маємо серед місцевих аматорів багато опонентів, а виданий нами недавно словник “Походження назв населених пунктів Дрогобиччини (наукові версії)” (Котович 2012) уже зазнав критики з їх боку, бо, поза сумнівом, пересічному читачеві легше повірити, що в *Бараничах* вирощують чи вирощували *баранів*, ніж у те, що первісно тут замешкали *бараничі* – “рід чи підані *Барана*”. На жаль, деякі науково-популярні видання і далі рясніють нерозумінням цього, а прадавня самбірська ойконімія гідна того, щоб бути повно та системно проінтерпретованою на рівні не лише аматорському, а й науковому. Тому на черзі словник “Походження назв населених пунктів Самбірщини (наукові версії)”, а далі – й усіх інших теперішніх районів Бойківського краю.

Безпосередня участь особи в номінації означає, що номінований об’єкт (поселення) належить конкретній особі, найменування якої представлене в основі ойконіма. Основним способом реалізації цього принципу номінації та прямої участі особи в називанні цього об’єкта є посесивність (приналежність), а головними засобами вираження посесивності в українській ойконімії здавна були суфікси *-*jь (-*j-е, -*j-а), -ів (<-ов), -ин, -івка(<-овка), -(щ)ин-а, -их-а, -к-*, форма родового відмінка, частково суфікси *-ець, -овець, -инець* та ін.

За допомогою архаїчного суфікса *-*jь* на території Самбірщини утворено ойконім **Самбір**, перша писемна згадка про який припадає

на 1390 р.: *Sambor Nova Olim Pohonicz* (AGZ 1868–1935: VI, 2); 1430 р.: *Sambor* (AGZ 1868–1935: V, 61); 1589 р.: *Sambor* (ZDż. 1902: XVIII/1, 9); 1785–1788 рр.: *Sambor* (ЙМ 1965: 269). Ойконім *Самбір* – посесив на **-*їь** від власної особової назви *Самборь* (Морошкин 1867: 171) з первісним значенням: “*Самборь* (двір, маєток тощо)”. О. Купчинський у роботі “Двочленні географічні назви України на **-*їь** (Матеріали до українського топонімічного словника)” наводить давні фіксації шести об’єктів з такою назвою: крім бойківських двох *Самборів* (*Самбір* та *Старий Самбір*) два *Самбори* сучасної Сумської області (*Великий Самбір* і *Малий Самбір*), річка *Самбір*, л. пр. Ромена, п. пр. Сули та болото *Самбір* біля Конотопу на Полтавщині (Купчинський 1970: 111). Слов’янське автохтонне особове власне ім’я-комполит *Самборь* зафіксовано відомим іменословом М. Морошкіна, тож воно цілком імовірно побутувало на бойківських теренах і отожднення ойконіма зі словами “сам бір” є лише народною етимологією.

Перша писемна згадка про поселення **Гординя** припадає на 1474–1478 рр. – *Hordyna* (AGZ 1868–1935: XVIII, 4282); 1491 р. – *Hordyna* (AGZ 1868–1935: XVIII, 2118); 1496 р. – *Ghordyna* (AGZ 1868–1935: XVIII, 2564); 1515 р. – *Ordynia* (ZDż. 1902: XVIII/1, 140); 1589 р. – *Hordynia* (ZDż. 1902: XVIII/1, 32); 1767 р. – *ze wsi Hordyni* (AGZ 1868–1935: XXIII, 213); 1785–1788 рр. – *Hordynia* (ЙМ 1965: 84); 1907 р. – *Hordynia* (Skor. 1907: 567); 1947 р. – *Гординя Рустикальні* (АТП 1947: 895), *Гординя Перша* (АТП 1947: 138); *Гординя Шляхоцькі* (АТП 1947: 895), *Гординя Друга* (АТП 1947: 138). У назві поселення відображено власну особову назву засновника чи власника. Ойконім утворено за допомогою давнього присвійного суфікса **-*їя** від власної особової назви *Гординь*. Первісне значення: “*Гординья* (осада, садиба, слобода чи ін.)”, тобто осада (садиба, слобода), що належить *Гордину*. Антропонім *Гординь* (Морошкин 1867: 61) – слов’янська автохтонна відкомполитна (від якогось із імен-комполитів типу *Гордеборь*, *Собегордь* (Морошкин 1867: 61, 181) власна особова назва.

Декілька назв поселень Самбірщини утворено за допомогою давніх суфіксів **-ів**, **-ин**, які є новішими за походженням і також ви-

ражають приналежність. Це **Блажів**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1436 р. – *Blozow* (AGZ 1868–1935: XIII, 13); 1453 р. – *Blaszow* (AGZ 1868–1935: XI, 3105); 1515 р. – *Blozow* (ZDż. 1902: XVIII/I, 141); 1565 р. – *Blozew* (ЖУР 1885: I, 256); 1785–1788 рр. – *Włożów* (ЙМ 1965: 34); 1907 р. – *Włożów* (Skor. 1907: 570); 1947 р. – *Блажів* (АТП 1947: 148). У назві поселення відображено власну назву засновника чи власника. Ойконім утворено за допомогою присвійного суфікса **-ів** від власної особової назви *Блаж*. Первісне значення: “*Блажів* (двір, масток, присілок, хутір чи ін.)”. Особова назва *Блажъ* (пор. *Właż* (SSNO 1965–1985: I, 169) – слов’янська автохтонна відкомполитна (від імені-комполита типу *Блажславъ* (Морошкин 1867: 15) власна назва. **Бабине**, давніше **Бабина**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1407 р. – *Babyna* (AGZ 1868–1935: VII, 26); 1448 р. – *Babyne* (AGZ 1868–1935: XIII, 3531); 1656 р. – *Babine* (AGZ 1868–1935: X, 4646); 1515 р. – *Babyna* (ZDż. 1902: XVIII/I, 139); 1785–1788 рр. – *Babina* (ЙМ 1965: 18); 1880 р. – *Babina* (SG 1880–1902: I, 73); 1907 р. – *Babina* (Skor. 1907: 568); 1947 р. – *Бабине* (АТП 1947: 148). У назві поселення відображено власну особову назву засновника чи власника. Первісно ойконім утворено за допомогою присвійного суфікса **-ин-а** від власної особової назви *Баба*. Первісне значення: “*Бабина* (оселя, садиба чи ін.)”. Особова назва *Баба* (Тупиков: 89) – слов’янська автохтонна відапелятивна (від апелятива *баба*) або відкомполитна (від імені-комполита типу *Babierad* (SSNO 1965–1985: I, 74) власна назва.

Людський фактор задіяний і в номінації поселень за непрямою (опосередкованою) участю особи у відношенні “об’єкт – група людей”. Це відношення реалізується різними способами називання і виражається в назвах поселень на **-ичі, -івці/-инці, -ани/-яни, -и/-і**. Такі афікси використовувалися для творення *патронімних, родинних, етнічних, професійних* назв громад (груп людей). Множинні найменування людських громад згодом без будь-яких структурних змін ставали назвами тих поселень, у яких вони жили.

Відпатронімними ойконімами на **-ичі** на теренах Самбірщини є: **Бісковичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1375 р. – *Byskowycze* (AGZ 1868–1935: VIII, 14); 1423 р. – *Beszcowicze*

(AGZ 1868–1935: XI, 65); 1515 р. – *Byeskovycze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 142); 1683 р. – *od Biskowic* (AGZ 1868–1935: XXII, 44); 1785–1788 рр. – *Biskowice* (ЙМ 1965: 33); 1907 р. – *Biskowice* (Skor. 1907: 570); 1947 р. – *Бісковичі* (АТП 1947: 148). У назві поселення відображено патронімну назву на **-ичі Бісковичі** “рід чи піддані *Біска*”, утворену від власної особової назви *Біско* чи *Бісокъ*. Особова назва *Біско* (*Бісокъ*) (Тупиков 1903: 135) < *Бесъ* – слов’янська автохтонна відапелятивна або й, як припускає М. Худаш (Худаш 1995: 33–34), відкомполитна власна назва. **Ваньковичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1441 р. – *Wankowicze* (AGZ 1868–1935: XIII, 1555); 1515 р. – *Vankowycze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 28]; 1589 р. – *Wanikowice* (ЦДц. 1902: XVIII/I, 8); 1680 р. – *między ... Wanikowice* (AGZ 1868–1935: XXII, 51); 1785–1788 рр. – *Wańkowyczi* (ЙМ 1965: 35); 1947 р. – *Ваньковичі* (АТП 1947: 148). У назві поселення відображено патронімну назву на **-овичі Ваньковичі** “рід чи піддані *Ванька*”, утворену від власної особової назви *Ванько*. Особова назва *Ванько* < *Іван* – церковно-християнське ім’я. **Ваньовичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1456 р. – *Waniowice* (MRPS 1907–1908: I, 271); 1465 р. – *Wanyowicze* (AGZ 1868–1935: XIII, 6202); 1515 р. – *Wanyowycze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 140); 1589 р. – *Waniowice* (ZDż. 1902: XVIII/I, 28); 1785–1788 рр. – *Włozów* (ЙМ 1965: 36); 1907 р. – *Waniowice* (Skor. 1907: 572); 1947 р. – *Ваньовичі* (АТП 1947: 147). У назві поселення відображено патронімну назву на **-овичі Ваньовичі** “рід чи піддані *Ваня*”, утворену від власної особової назви *Ваньо*. Особова назва *Ваньо* < *Іван* – церковно-християнське ім’я. **Вербівка**, давніше **Вяцковичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1395 р. – *Wieckowice* (AGZ 1868–1935: VI 19); 1439 р. – *Viaczkowicze* (AGZ 1868–1935: XIII 1104); 1508 р. – *Vyaczkovycze* (ЦДц. 1902: XVIII/I, 111); 1515 р. – *Vyaczkovycze* (Dż. 1902: XVIII/I, 111); 1785–1788 рр. – *Węckowice* (ЙМ 1965: 72); 1893 р. – *Więckowice* (SG 1880–1902: XIII, 438); 1907 р. – *Więckowice* (Skor. 1907: 572); 1947 р. – *Вяцковичі* (АТП 1947: 887). У назві поселення відображено патронімну назву на **-ичі Вяцковичі** “рід чи піддані *Вяцка*”, утворену від власної особової назви *Вяцко*. Антропонім *Вяцко* (пор. польське *Więcko* (SSNO: VI, 74) – похідне суфіксальне утворення з суфіксом **-ко** від вихідного

Вяць (пор. польське *Więc* (SSNO 1965–1985: VI, 74), гіпокористичного утворення, яке виникло шляхом усічення слов'янського автохтонного власного особового імені з препозитивним компонентом *Вяце-*, яким було ім'я *Вяцеславъ* (Морошкин 1867: 55), або й з компонентом *Вѣце-* типу *Вѣцемиль, Вѣцеславъ* (Морошкин 1867: 54). **Вістовичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1468 р. – *Wisthowicze* (AGZ 1868–1935: IV, 170); 1472 р. – *Wjeshowycze* (AGZ 1868–1935: XV, 1036); 1649 р. – *Wistowice* (ЖУР 1885: I, 243); 1785–1788 рр. – *Wistowice* (ЙМ 1965: 55); 1947 р. – *Вістовичі* (АТП 1947: 147). У назві поселення відображено патронімну назву на **-овичі** *Вѣстовичі* “рід чи піддані *Вѣста*”, утворену від власної особової назви *Вѣстъ*. Антропонім **Вѣстъ* – гіпокористичне похідне утворення, що виникло шляхом усічення слов'янських автохтонних власних особових імен-комполітів з препозитивним або й постпозитивним компонентом *Вѣст[у]-, -вѣстъ* типу чеських *Věislava* (Svoboda 1964: 91), *Dobrovět* (Svoboda 1964: 68). **Воютичі**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1353 р. – *Wojuticki* (у документі йдеться про антропонім, а не про назву поселення, а це означає, що поселення на той час уже існувало) (ZDM 1965–1976: IV, 946); 1417 р. – *Woytice* (AGZ 1868–1935: IV, 37); 1427 р. – *Wojutice* (AGZ 1868–1935: III, 196); 1448 р. – *Woyuticze* (AGZ 1868–1935: XIII, 3539); 1515 р. – *Woythycze* (ЦДЦ. 1902: XVIII/I, 129); 1785–1788 рр. – *Wojutyce* (ЙМ 1965: 70); 1907 р. – *Wojutyce* (Skor. 1907: 574); 1947 р. – *Воютчі* (АТП 1947: 148). У назві поселення відображено патронімну назву на **-ичі** *Воютичі* “рід чи піддані *Воюти*”, утворену від власної особової назви *Воюта*. Антропонім *Воюта* – похідне суфіксальне утворення з суфіксом **-ута** від вихідного *Вой*, що виникло шляхом усічення слов'янських власних особових імен-комполітів з препозитивним або постпозитивним компонентом *Вой-, -вой* типу *Войборъ, Войгостъ, Воимиръ, Воиславъ* (Морошкин 1867: 45), *Боживой, Боривой, Будивой* (Морошкин 1867: 18, 22, 28).

Зі Самбірщиною пов'язано багато відомих в історії краю особистостей. У селі **Кульчиці** народився гетьман України XVII ст. Петро Конашевич-Сагайдачний. У мовленні місцевих жителів село й досі називається *Кульчичі*, хоча сьогодні офіційним вважається

варіант *Кульчиці*. Про походження ойконіма *Кульчиці* (< *Кульчичі*) маємо ґрунтовну доповідь Я.Рудницького “Кульчичі чи Кульчиці”, виголошену вченим на з’їзді дослідників Бойківщини в Самборі 10 червня 1934 р.

Аналізуючи ойконім *Кульчиці*, Я.Рудницький ставив своїм завданням визначити *топономастичний тип* цієї назви, з’ясувати її походження і на цій основі дати відповідь на запитання: чи можна теперішню назву *Кульчиці* вважати полонізмом?

Перша частина розвідки вченого зводиться до пояснення того, що давній слов’янський суфікс **-ич** (< **-*itj**) і його розширений варіант **-ович** є патронімним, тому й назви поселень з цим суфіксом, на зразок: *Бориничі* (оселя синів *Борині*), *Лисовичі* (оселя потомків *Лиса*) тощо вказують на місце, де живуть чи жили сини, потомки, нащадки начальника роду, найменування якого засвідчене в основі. До таких патронімічних назв (сучасні ономасти називають такі ойконіми відпатронімними) належать і *Кульчичі*. Отже, логічним у назві цього поселення мав би бути суфікс **-ич-і**, а не **-ич-і**. Функціонування останнього автор пояснює польським впливом, бо ж у польській мові давній **-*itj** перейшов у **-іц** (пор. *дзедіц*, *кєєнджиц*, *паніц*), хоча, з іншого боку, **-ці** в назві *Кульчиці* можна пояснювати своєрідною дисиміляцією або впливом українських ойконімів типу *Микулинці*, *Воскресинці* (Волчко 1995: 5–6).

Задекларувавши морфемно-словотвірну зміну, що відбулася в ойконімі *Кульчиці*, Я. Рудницький наголосив, що в історичних джерелах назва *Кульчиці* звучала ще як *Кольчице*, *Кульчице*. Виходило б, що *Кульчичі* – це давнє *Кольчичі*, потомки *Кольки*, що повинно би дати сьогодні *Кільчичі*. Однак, якщо такої зміни не відбулося, то імовірніше, що *Кульчичі* – це поселення, засноване потомками не *Кольки*, а *Кульки* (Волчко 1995: 6–7).

Власну особову назву *Kolec*, *Kolka*, що походить від імені *Mikołaj* / *Nikołaj* вбачає в патронімі, що став етимомом для ойконіма *Kolczyce* > *Kulczyce*, В. Макарський (Makarski 1999: 136).

Перша відома нам писемна фіксація назви поселення засвідчена у привілеї князя Лева Даниловича від 1284 р.: село *Кольчицѣ*... до *Кольчицѣ* (Акти: 506). Подальші документальні згадки в історичних

джерелах такі: 1425 р. – *de Colczyce* (AGZ 1868–1935: IV, 14); 1437 р. – *Culczicze* (AGZ 1868–1935: XIII, 457); 1487 р. – *Kvlczycze* (AGZ 1868–1935: XVIII, 3569); 1515 р. – *Kolczicze* (ЦДц. 1902: XVIII/I, 140); 1565 р. – *Kulczyce* (ЖУР 1885: I, 245); 1589 р. – *Kolczyce Nobilium* (ЦДц. 1902: XVIII/I, 29); 1648 р. – *z Kulczyc* (AGZ 1868–1935: XXI, 13); 1785–1788 рр. – *Kulczyce Rustykalne, Kulczyce Szlacheckie* (ЙМ 1965: 165); 1883 р. – *Kulczyce rustykalne i szlacheckie* (SG 1880–1902: IV, 859); 1907 р. – *Kulczyce Rustykalne, Kulczyce Szlacheckie* (Skor. 1907: 570); 1947 р. – *Кульчиці Рустикальні* (АТП 1947: 917), *Кульчиці Перші* (АТП 1947: 138); *Кульчиці Шляхоцькі* (АТП 1947: 917), *Кульчиці Другі* (АТП 1947: 138). Аналіз найдавніших документальних свідчень дає змогу трактувати назву поселення як відпатронімний ойконім на **-ичі** від власної особової назви *Колька* з первісним значенням: “*Кольчичі* – поселення, яке заселяє рід чи піддані *Кольки* – *Кольчичі*”.

Щодо власної особової назви *Колька*, то це суфіксальне утворення з суфіксом **-к-а** від християнського імені *Коля* від *Микола* (*Миколай, Николай*) (ВІЛ 1996: 77).

П.Чучка, чоловіче ім'я *Коля* співвідносить не лише з *Микола*, але й з повним іменем *Коста* (Чучка 2005: 278).

Від XVIII ст. в офіційних документах фігурують назви двох сіл – *Кульчиць Рустикальних* і *Кульчиць Шляхецьких*. Поняття *рустикальні землі* означає селянські земельні наділи, що передавалися у спадок. Майже до кожної княжої осади вільних селян – лицарів чи дрібної української шляхти, починаючи від XVI ст., польський уряд прикріплював нових осадників і на своїх правах та умовах творив так звані королівські села. Вони належали до королівського трону і ними керувала спеціальна адміністративна влада – королівська камера. Фактичними управителями таких сіл були міські старости. Старости віддавали керівництво підстаростам, а останні наставляли своїх солтисів, котрі приймали осадників, управляли селом, за що одержували відповідний наділ землі та рівні зі шляхтою права (Волчко 1005: 35).

Своєрідним явищем для Бойківщини є велика кількість дрібних шляхетських родів. У таких селах, як *Явора, Ільник, Турка, Бачина*,

Сілець, Гординя, Городище, Лука, Білина, Бережниця, Блажів, Ясениця, Кропивник, Монастирець, Кульчиці, Комарники, Терло, Крушельниця, Топільниця, Ортиничі, Корчин вели власні господарства селяни, які здавна гордилися своїм княжо-боярським і лицарсько-шляхетським родовим походженням (Волчко 1995: 83). Атрибутивний компонент в ойконімі *Кульчиці Шляхецькі* вказує на належність родин, замешканих у цьому поселенні, до давніх лицарсько-шляхетським родів.

Така ж морфемно-словотвірна зміна, як у теперішній назві поселення *Кульчиці* з колишньої *Кольчичі* відбулася і в ойконімі **Бірчиці**, давніше **Бірчичі** чи навіть **Борчичі**. Перша писемна згадка про поселення припадає на 1436 р. – *Borcicze* (AGZ 1868–1935: XIII, 2); 1515 р. – *Borcicze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 129); 1680 р. – *między Burczycami* (AGZ 1868–1935: XXII, 51); 1785–1788 рр. – *Burczyce Nowe / Burczyce Niemieckie, Burczyce Stare* (ЙМ 1965: 33); 1880 р. – *Burczyce stare i nowe* (SG 1880–1902: I, 474); 1907 р. – *Burczyce Nowe, Burczyce Stare* (Skor. 1907: 570); 1947 р. – *Бірчиці* (АТП 1947: 148).

Якщо вживання ойконіма *Борчиці* замість *Борчичі*, як і в попередньому випадку, можна вважати польським впливом, то зміна *o* – *u* – *i* в корені базового слова потребує додаткового дослідження. М.Худах первісною назвою поселення називає *Бірчичі* і вказує, що в ній відображено патронімну назву на **-ичі** *Бірчичі* “рід чи піддані *Бірка*”, утворену від власної особової назви *Бірко*. Антропонім *Бірко* (*Бурко*) (Илчев 1969: 75) < *Биръ* (Морошкин 1867: 12) – слов’янська автохтонна відкомполитна (від імені-комполита типу **Биримиръ*) власна особова назва. Написання *Burczyce* замість *Бірчичі* вчений вважає помилковою польською деформацією за асоціацією з польським апелятивом *bur* або й *byr*, а інших писемних фіксацій, з XV–XVII ст., не наводить.

В.Макарський вказує, що в XV ст. поселення засвідчено, як *Borcicze*, у XVI ст. – *Borcicze, Burcize*, у XVII–XVIII ст. – *Burcize*. У процесі переходу *or* > *ur* польський дослідник вбачає “вплив укання”, а етимологом ойконіма визначає патронімну назву, що походить від власної особової назви *Borka* (SSNO 1965–1985: I, 218) або *Borzec* (SSNO 1965–1985: I, 226).

Гадаємо, що первісним варіантом назви поселення був документально засвідчений в історичних джерелах *Борчичі*. Зіставлення цього ойконіма з апелятивом *bip / byr* “сосновий або інший шпильковий ліс з переважанням сосни” (СУМ 1970–1980: I, 188) народноетимологічним способом спричинило зміни *o – ou – y – i* в корені етимона.

Незрозумілим є мотив перейменування давнього ойконіма *Баранчичі* на теперішній *Баранівці*. В історичних документах цей ойконім засвідчено так: 1436 р. – *Baranczyce* (AGZ 1868–1935: XIII, 24); 1515 р. – *Baranczyce* (ZDż. 1902: XVIII/I, 139); 1589 р. – *Baranczyce Minor* (ZDż. 1902: XVIII/I, 18), *Baranczyce Maior* (ZDż. 1902: XVIII/I, 20); 1657 р. – *z Boranczyc* (AGZ 1868–1935: XIX, 120); 1785–1788 рр. – *Baracczyce Wielkie* (ЙМ 1965: 12); 1907 р. – *Barańczyce Wielkie* (Skor. 1907: 569); 1947 р. – *Баранчичі* (АТП 1947: 881), *Баранівці* (АТП 1947: 148).

В. Макарьський виводить ойконім *Баранчичі* від патронімної назви *Баранчичі*, що є похідною від особової назви *Varanek, Varaniec* (SSNO 1965–1985: I, 88; 7, 30).

Можливо, в первісній назві поселення відображено родинну назву *Баранчичі* “родина *Баранчича*”, що є похідною від антропоніма *Баранчич*. Антропонім *Баранчич* – патронім на *-ич* від *Баранко* < *Баран* (Демчук 1988: 123) – слов’янської автохтонної відапелятивної (від апелятива *баран*) власної особової назви.

М. Худаш, не заперечуючи відапелятивного походження антропоніма *Баран*, зазначає, що це може бути й відкомPOSITна власна особова назва. Вчений припускає, що давня слов’янська власна особова назва *Боран (Voran)*, наведена Я.Свободою в одному антропонімійному ряді з *Воһан, Војан, Виуан* (Svoboda 1964: 157), могла побутувати в мовленні, а далі й закріпитися на письмі як *Баран* за асоціацією з апелятивом *баран*. У свою чергу *Боран* – похідне суфіксальне утворення від вихідного *Боръ* (Морошкин 1867: 9), що походить від якогось із імен-комPOSITів з препозитивним або й постпозитивним компонентом **Бор(и)-, -боръ** типу *Бориславъ, Боримиръ, Домаборъ, Тугоборъ* тощо (Худаш 2004: 18-19).

П. Чучка співвідносить антропонім *Баран* з апелятивом *баран*, однак, розглядаючи *Баран* як прізвище закарпатських українців,

припускає, що воно могло утворитися й від антропоніма *Бара* за допомогою суфікса **-ан**. У свою чергу, антропонім *Бара*, за спостереженнями вченого, міг утворитися й від угорського гіпокористичного чоловічого імені *Bara*, що походить з офіційного *Barabas*, і від хорватського розмовного чоловічого імені *Bara*, співвідносного з повними іменами *Barabas*, *Barlam*, *Barnada*, *Bartol* та ін., і від чеського імені *Bartoloměj*, і від сербського чоловічого імені *Баро* < *Бранислав* (Чучка 2005: 48-49).

Меншою є кількість назв поселень на **-и/-і**, тобто відродинних ойконімів: **Викоти**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1436 р. – *Wicothy* (AGZ 1868–1935: XIII, 136); 1508 р. – *Wykoty* (ZDż.: 1902 XVIII/I, 108); 1589 р. – *Wykoty* (ZDż. 1902: XVIII/I, 19); 1785–1788 рр. – *Wykoty* (ЙМ 1965: 53); 1907 р. – *Wykoty* (Skor. 1907: 574); 1947 р. – *Викоти* (АТП 1947: 148). М.Худаш, припускаючи, що ойконім міг утворитися від апелятива *викот*, що походить від дієслова *викотити* в значенні “загарбати, захопити, викрасти” (СУМ 1970–1980: V, 192), зазначає, однак, що походження цієї назви не вповні ясне (Худаш 2006: 35-36). В.Макарський також пов’язує назву з апелятивом *викот* (*wykot* “*wyręba*, *wycięcie*”) (Makarski 1999: 312). Гадаємо, що в назві поселення відображено не апелятив, а родинну назву *Викоти* “родина **Викота*”, що є похідною від власної особової назви **Вико(і)т*. **Воцанці**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1436 р. – *Wosczencze ... Wosczenicze* (AGZ 1868–1935: XIII, 56); 1437 р. – *Wosczacze* (AGZ 1868–1935: XIII, 568); 1508 р. – *Wosczencze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 109); 1515 р. – *Wosczenycze* (ZDż. 1902: XVIII/I, 130); 1785–1788 рр. – *Woszczańce* (ЙМ 1965: 70); 1895 р. – *Woszczańce* (SG 1880–1902: XIV, 9); 1947 р. – *Воцанці* (АТП 1947: 147). М.Худаш, припускаючи, що ойконім міг утворитися від катойконіма на **-ці**, що походить від гіпотетичної назви поселення **Воцани*, або ж первісно ойконім міг звучати як *Воцанці* і утворитися від катойконіма на **-ан-ці** “вихідці, переселенці із села *Вустя*”, зазначає, однак, що походження цієї назви неясне (Худаш 2006: 50). В.Макарський пов’язує назву зі субстантивованим прикметником *воцаний* (*woščanyj*), або ж, за Т.Плюскотою, – з особовою назвою *Оуца* (*Oszca*) (Makarski 1999: 308). Гадаємо, що в назві поселення

відображено родинну назву *Воцанці* “родина **Воцанця*”, що є похідною від власної особової назви **Воцанець* (пор. *Воцинець* (Чучка 2005: 126). **Залужани**, давніше **Татари**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1515 р. – *Tataru* (ZDż. 1902: XVIII/I, 140); 1785–1788 рр. – *Tatary* (ЙМ 1965: 301); 1947 р. – *Tatary* (АТП 1947: 904). У первісній назві поселення відображено родинну назву *Tatary* “родина *Tatara*”, що є похідною від власної особової назви *Tatar*. Антропонім *Tatar* (Демчук 1988: 210) – слов’янська автохтонна відапелятивна (від апелятива *tatar* “татарин” (СУМ 1970–1980: X, 42) власна особова назва. М.Худаш припускає і відкомполітичне утворення власної особової назви *Tatar* (Худаш 2004: 335). Можливо, в основі ойконіма лежить не родинна, а етнічна назва *tatary* “назва різних тюркських, монгольських та ін. племен” (СУМ 1970–1980: X, 42), що і спричинило 1946 року перейменування поселення.

Опосередковано виражають відношення “об’єкт – група людей” також назви поселень на **-ани/-яни**: **Берестяни**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1438 р. – *Brzeszczani* (AGZ 1868–1935: XIII, 831); 1508 р. – *Brzeszyany* (ZDż. 1902: XVIII/I, 110); 1626 р. – *we wsi Brześcianach* (AGZ 1868–1935: XX, 163); 1785–1788 рр. – *Brześciany* (ЙМ 1965: 26); 1907 р. – *Brześciany* (Skor. 1907: 570); 1947 р. – *Берестяни* (АТП 1947: 150). У назві поселення відображено катойконім *берестяни* “вихідці, переселенці з *Берестя*” (ойконім *Берестя* зафіксовано в Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій областях) або ж локально-етнічну назву *берестяни* “жителі, які мешкають у берестовому лісі” (В.Шульгач наводить апелятив *береста* “ліс, у якому переважає береза” (Шульгач 2001: 12). **Дубляни**, перша писемна згадка про поселення припадає на 1469 р. – *Dublany* (ZDż. 1902: XVIII/I, 9); 1491 р. – *Dublyany* (AGZ 1868–1935: XVIII, 1949); 1589 р. – *Dublany* (ZDż. 1902: XVIII/I, 28); 1785–1788 рр. – *Dublany* (ЙМ: 1965 108); 1907 р. – *Dublany* (Skor. 1907: 567); 1947 р. – *Дубляни* (АТП 1947: 138). У назві поселення відображено локально-етнічну назву на **-яни** *дубляни* “поселенці на місцевості, де ростуть *дуби*”.

Отже, ми проаналізували окремі ойконіми бойківської Самбірщини, номінація яких була здійснена через відображення в їх назвах

іменування окремої особи або ж групи людей (жителів поселення). Здійснений аналіз дає змогу зробити такі висновки:

- заселення Самбірщини є дуже давнім, ойконімія – давньоукраїнською чи ранньостароукраїнською, оскільки дуже давніми, почасти архаїчними, є засвідчені тут ойконімотвірні моделі;

- в основах багатьох ойконімів засвідчено антропоніми, що давно вже не побутують у нашому краї і виявлення та реконструкція таких власних особових назв дає змогу говорити про характер іменника наших давніх предків;

- низка ойконімів Самбірщини дійшла до нашого часу вже в zdeформованому виді, до чого спричинилися такі фактори, як народноетимологічна інтерпретація, фонетичні зміни; польськомовні субституції, що закріпилися в українській мові або послужили основою для їх українського калькування. Тож маємо говорити про необхідність повернення поселенням первісних, праісторичних назв.

ЛІТЕРАТУРА

Акти 2004: Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – перш. полов. XIV ст. – Львів: НТШ, 2004.

АТП 1947: Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1947. – 1064 с.

Бучко - Бучко 2009: Бучко Д., Бучко Г. Особливості номінації поселень давньої Дрогобиччини (на матеріалі адміністративно-територіального устрою України за 1987 р.) / Рідне слово в етнокультурному вимірі. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 28–36.

Бучко 2009: Бучко Д. Основні принципи і способи номінації поселень у Галицькій землі (за даними реєстру поселень 1670 р.) / Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 42–51.

ВІЛ 1996: Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник. – К.: Наукова думка, 1996. – 335 с.

Волчко 1995: Волчко-Кульчицький І. Історія села Кульчиць і роду Драго-Сасів. – Дрогобич: Відродження, 1995. – 389 с.

- Демчук 1988:** Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – 172 с.
- ЖУР 1885:** Жерела до історії України-Руси. – Львів, 1885. – Т. 1.
- Илчев 1969:** Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. – София: Изд-во на Българската Академия на науките, 1969.
- ЙМ 1965:** Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики (Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів). – К.: Наукова думка, 1965. – 353 с.
- Котович 2012:** Котович В. Походження назв населених пунктів Дрогобиччини (наукові версії). – Дрогобич: Посвіт, 2012. – 88 с.
- Купчинський 1970:** Купчинський О. А. Двочленні географічні назви України на *-їь: (Матеріали до українського топонімічного словника) // Питання історії української мови. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 101–129.
- Морошкин 1867:** Морошкин М. Я. Словянський именованье или собрание славянских личных имён в алфавитном порядке. – Спб., 1867. – 108 с.
- Подольская 1988:** Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
- СУМ 1970–1980:** Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
- Суперанская 2008:** Суперанская А. В. Ономастика начала XXI века / Отв. ред. Н. В. Васильева. – М.: Институт языкознания РАН, 2008. – 80 с.
- Тупиков 1903:** Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имён // Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. – Спб., 1903. – Т. 6. – С. 58–913.
- Худаш 1995:** Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонитних скорочених особових власних імен). – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.

- Худаш 2004:** Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). – Львів: Інст. народознавства НАН України, 2004. – 536 с.
- Худаш 2006:** Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення). – Львів: Інст. народознавства НАН України, 2006. – 451 с.
- Чучка 2005:** Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 707+XLVIII с.
- Шульгач 2001:** Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К.: “Кий”, 2001. – 189 с.
- AGZ 1868-1935:** Akta grodzkie i ziemskie czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1868–1935. – Т. 1–25.
- Макірський 1999:** Mfkrski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi Przemyskiej – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999. – 429 s.
- MRPS 1907-1908:** Matricularum Regni Polonia Summaria. – Warszawa, 1907–1908. – Pars 1–3.
- SG 1880-1902:** Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1880–1902. – Т. 1–15.
- Skor. 1907:** Skorowidz gminny Galicyi. – Wiedeń, 1907. – 1023 s.
- SSNO 1965–1985:** Słownik staropolskich nazw osobowych // Pod red. i ze wstępem W. Taszyckiego. – Wrocław etc., 1965–1985. – Т. 1–7.
- Svoboda 1964:** Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. – Praha: Nakladatelství ČSAN, 1964.
- ZDM 1965–1976:** Zbiór dokumentów małopolskich. – Wrocław etc., 1965–1976. – Cz. 1–8.
- ŹDź. 1902:** Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – Т. XVIII, cz. 1.

Сведения за автора:

Віра Котович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та МВПН, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна – virako@ukr.net